

Dvojinske in pluralizirane oblike v slovenskih narečjih

TJAŠA JAKOP

*Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU Ljubljana,
Novi trg 2, SI – 1001 Ljubljana, jakop@zrc-sazu.si*

SCN III/1 [2010], 74–87

Dvojina je normirana v slovenskem knjižnem jeziku in se uporablja tudi v veliki večini slovenskih narečij. V knjižni slovenščini je obvezna za vse pregibne besedne vrste, v narečjih pa raba dvojine variira: ponekod jo uporabljajo samo za moški spol, medtem ko se za ženskega uporablja le množina, drugod samo v imenovalniku/tožilniku, medtem ko so se ostali skloni izenačili z množinskimi, spet nekatera narečja jo uporabljajo pri samostalnikih, medtem ko je glagolsko dvojino nadomestila množina. Članek dopolnjujejo statistični podatki rabe dvojinskih oblik samostalnikov in glagolov.

The dual is a mandatory element of Contemporary Standard Slovene and also appears in the majority of Slovene dialects to varying degrees. As we shall see, some dialects are witnessing a gradual disappearance of the dual and its replacement by plural forms. In colloquial Slovene, which is by and large the spoken language of Ljubljana, the capital of Slovenia, the dual is still used for masculine nouns, while dual forms for feminine nouns have been replaced by the plural. The geographical extent of dual use is presented also statistically (statistics on dual use of noun and verb).

Ključne besede: dvojina, pluralizacija, slovenska narečja, narečno oblikoslovje

Key words: dual, pluralisation, Slovene dialects, dialect morphology

1 Kategorija dvojine

Jeziki po svetu poznajo razlikovanje med določno vrednostjo števila (kot so ednina, množina, dvojina) in nedoločno vrednostjo števila (kot npr. paukal, tj. omejena množina s pomenom ‘malo’, ‘veliko’, ‘vsi, vse’). Pomen množine se spreminja glede na sistem, v katerem se nahaja. Če ima jezik sistem treh števil

in loči med ednino, dvojino in množino (kot npr. slovenščina), potem množina pomeni več kot dva itd.

Dvojina je bila skupna večini starih indoevropskih jezikov, danes pa je v okviru indoevropetike zanimiva in nekoliko arhaična slovnična kategorija, ohranjena le še v nekaterih slovanskih jezikih: poleg slovenščine še v gornji in dolnji lužiški srbščini ter kašubščini; v ostalih indoevropskih jezikih je dvojino nadomestila množina.

Od treh praslovanskih števil se je torej ravno dvojina izkazala za najmanj stabilno. V večini slovanskih jezikov je dvojina kot kategorija števila izginila, vendar pa so njeni ostanki ponekod še vidni, npr. v današnji hrvaščini ali srbščini pri deležniku na *-l*: *dva čov(j)eka su išla* : *ljudi su išli*. V hrvaščini/srbščini (Unger 1998: 80–81) so stare dvojinske končnice danes ohranjene v vlogi množinskih, npr. stari roditelj/mestnik dvojine v vlogi roditelja množine (*nògu, rùku* ...). Dvojinsko obliko imata tudi oba *i*-jevska samostalnika v imenovalniku (*òči, ùši*),¹ roditelju (*òčijū, ùšijū*) in dajalniku/mestniku/orodniku (*òčima, ùšima*) ter obliki *dvā* in *òba*.

Tako kot se živi jeziki spreminjajo, se tudi dvojina pojavlja in izginja; lahko prihaja do zmanjšanja in izgube ali pa do nastanka, obnove oz. ponovne rabe dvojine. Primer novega pojavljanja oz. nastajanja dvojine imamo npr. v bretonščini, jeziku na severozahodu Francije (v Bretanji) z okoli 500.000 govorcev. Čeprav se je v keltskih jezikih dvojina v veliki meri izgubila, ima bretonščina novo, dokaj mlado dvojino. Brez dvoma izhaja iz števnik *daou* 'dva' oz. *div* 'dve', vendar je prava dvojina; obvezna je za samostalnike, ki označujejo dele telesa ali oblačila, ki se pojavljajo v parih, in v primerih, kadar sta pomensko poudarjena dva referenta: *lagad* : *daulagad* 'oko, sam. m. sp., ed. : dv.', *skouarn* : *divskouarn* 'uho, sam. ž. sp., ed. : dv.', *dorn* : *daouarn* 'roka, sam. m. sp., ed. : dv.', *gar* : *divhar* 'noga, sam. ž. sp., ed. : dv.' (MacAulay 1992: 416–417).

Čeprav danes dvojina velja v indoevropskem smislu za neke vrste relik, je po svetu precej razširjena (uporablja jo 205 jezikov): semitski jeziki, zlasti sodobna standardna arabščina, jezikih avstralskih domorodcev itd. Dvojino le pri osebnih in/ali kazalnih zaimkih poznajo nekatera narečja kalifornijskih Indijancev, veliko papuanskih jezikov in mnoge tihooceanske kreolščine. Tudi hebrejščina ima nekaj dvojinskih oblik, in sicer predvsem za dele telesa in stvari, ki tvorijo pare (*jadajim* 'roke', *raglajim* 'noge', *ejnajim* 'oči', *oznajim* 'ušesa', *misparajim* 'škarje').

Glede na omenjeno bi sklepali, da se bo dvojina v slovenščini najbolje in najdlje ohranila ravno pri parnih samostalnikih, vendar ni tako. Nemški jezikoslovec, raziskovalec lužiške srbščine Helmut Fasske (1968) trdi, da se je proces nadomeščanja dvojine z množino začel prav pri parnih samostalnikih, kar velja za vse indoevropske jezike, ki so ohranili dvojino do danes. Razlog za pluralizacijo je verjetno nejezikovni: jasno je, da ima vsak zdrav človek po dva

¹ Drugotni *o*-jevski obliki *oka* in *uha* se uporabljata samo v primeru, ko ne gre za označevanje delov telesa.

parna organa, npr. *noge, oči*. Dvojina je tako nujna le za naključne pare, medtem ko je stalni pari ne zahtevajo (*roke, ušesa; rokavice, nogavice; starši, dvojčki*).

V standardni – knjižni slovenščini je dvojina normirana in tako obvezna za vse pregibne besedne vrste, v narečjih pa raba dvojine variira. Narečja sčasoma doživljala večje sovpadanje dvojskih oblik z množinskimi, še zlasti v stranskih sklonih in v vseh oblikah ženskega spola, medtem ko je srednji spol v mnogih narečjih sovpadel z moškim (npr. *dva okna* namesto *dve okni*).



Primer knjižne rabe dvojine

2 Monografije o slovenski dvojini

Da je raba dvojine v knjižnem jeziku predpisana v večji meri, kot je živa v nekaterih narečjih, je opazil že Francoz Lucien Tesnière (1893–1954). Ker je kategorija dvojine v sodobnih evropskih jezikih večinoma že izginila, je Tesnière med tremi slovanskimi jeziki, ki še ohranjajo dvojino, izbral slovenščino, ki je bila po njegovem mnenju edini jezik, kjer bi se dalo spremljati izgubljanje dvojine. Slovensko dvojino je predstavil v monografiji (*Les formes du duel en slovène* ‘Dvojske oblike v slovenščini’) kot tudi v atlasu (*Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène* ‘Lingvistični atlas dvojine v slovenščini’). Obe deli sta izšli v Parizu leta 1925.

Z dvojino v slovanskih jezikih se je ukvarjal srbski jezikoslovec Aleksandar Belić (1876–1960). Njegova razprava *O dvojini u slovenskim jezicima*, objavljena 1932 v Beogradu, zajema splošna in razvojna vprašanja dvojine v slovanskih jezikih, ki so med indoevropskimi jeziki dvojino ohranili v največji meri; v okviru teh seveda tudi v slovenščini. Če je Tesnière dvojino obravnaval z oblikoslovnega vidika, se je Belić tega pojava lotil z vidika skladnje in je v okviru te razlikoval med štirimi različnimi tipi dvojine (prosto, vezano, anaforično in sindetično).² Dvojini v slovenščini je posvečeno 7. poglavje, kjer Belić podaja njen zgodovinski razvoj in se pri tem na veliko poslužuje Tesnièrovega gradiva. Belić ugotavlja, da je slovenščina ohranila vse praslovanske kategorije stare dvojine, razen najpomembnejše – proste dvojine (tj. dvojine pri parnih samostalnikih).

² V stari cerkveni slovenščini so bile v rabi vse naštete vrste dvojine.

Najnovejši monografiji o dvojini sta delo avtorice tega prispevka. Poleti 2008 je izšla knjiga *The dual in Slovene dialects* v zbirki *Diversitas Linguarum* pri nemški univerzitetni založbi N. Brockmeyer v Bochumu, nekaj mesecev kasneje pa še slovenska različica *Dvojina v slovenskih narečjih* pri založbi ZRC SAZU v Ljubljani. Prostorska razširjenost dvojinskih oz. množinskih oblik je tu prikazana na lingvističnih kartah. Gradivo za karte je bilo zbrano za *Slovenski lingvistični atlas* (SLA), temeljno delo sodobne slovenske nacionalne dialektologije in geolingvistike, ki nastaja v Dialektološki sekciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani, kjer je shranjena tudi celotna gradivska zbirka.

Dvojina je v članku obravnavana z oblikoslovnega vidika, saj se v slovenščini kategorija dvojine izraža oblikoslovno – s posebno dvojinsko končnico. Stanje dvojine se v narečjih po besednih vrstah precej razlikuje; ponekod je pluralizacija prodrla bolj, ponekod manj.

3 Dvojinske oblike samostalnikov

3.1 Dvojinske oblike samostalnikov moškega spola

V slovenskih narečjih je dvojina najbolj trdna v imenovalniku/tožilniku samostalnikov moškega spola; izjema so skrajne jugozahodne točke kraškega in istrskega narečja ter skrajni jugovzhod dolenske narečne skupine.

Manj je dvojina ohranjena v stranskih sklonih samostalnikov – v dajalniku/roodniku; strnjeno se ohranja le na zahodu in vzhodu koroške narečne skupine, vzhodnem delu štajerske ter celotni panonski narečni skupini (*dva brata, dve-ma bratoma*), povsod drugje je dvojina v stranskih sklonih pluralizirana (*dva brata : dvem bratom*). V praslovanščini sta se trda in mehka moška o-jevska sklanjatev dvojine v dajalniku in roodniku ločili (npr. **bratoma : *mōžema*). V slovenskem knjižnem jeziku se to razlikovanje še ohranja, medtem ko se je v večini današnjih narečij posplošila končnica *-om(a)* ali *-am(a)* tako za trde kot mehke osnove.

Rodilnik in mestnik imata dvojinske oblike enake množinskim tako v knjižni slovenščini kot tudi v vseh narečjih (*dveh bratov = treh bratov; pri dveh bratih = pri treh bratih*); izjema je nekaj govorov panonske narečne skupine, ki so v mestniku dvojine moškega spola (po analogiji z roodnikom dvojine moškega spola) ohranili dvojinsko končnico *-oma: pri bratoma*.

3.2 Dvojinske oblike samostalnikov ženskega spola

Dvojinsko obliko imenovalnika/tožilnika *kravi* in dajalnika/roodnika *kravama* ohranjajo le obrobna narečja: narečja koroške narečne skupine, posamezni govori dolenske in štajerske narečne skupine ter celotna panonska narečna skupina. Posamezni govori koroške in primorske narečne skupine so ohranili

dvojino v imenovalniku/tožilniku, dajalnik in orodnik pa sta že pluralizirana. Na zahodu in v osrednjih narečjih ter v večini štajerskih narečij so samostalniki ženskega spola pluralizirani (*dve krave, dvem kravam*).

3.2.1 Vzrok za pluralizacijo ženskih oblik

V praslovanščini sta se trda in mehka ženska sklanjatev (Logar 1996: 319) v dvojini ločili le v imenovalniku, tožilniku in zvalniku (npr. **rybě* : **duši*). V slovenščini je v dvojini samostalnikov ženskega spola prevladala končnica *-i* iz mehke sklanjatve; prav tako se je v množini končnica *-e*, značilna za mehke osnove, posplošila še na trde. To lahko razlagamo na dva načina: 1. vpliv mehke sklanjatve (rodilnik ednine **rybę ← *dušę*); 2. vsaj za gorenjsko in dolnjsko narečno skupino ni mogoče izključiti glasoslovnega nastanka narečnega slovenskega *-i* iz praslovanskega nenaglašenege *-ě*.

3.3 Dvojinske oblike samostalnikov srednjega spola

Samostalniki srednjega spola so podvrženi menjavi spola. Prehajanje iz srednjega v moški (maskulinizacija) ali ženski spol (feminizacija) je med drugim odvisna tudi od števila: nekateri samostalniki srednjega spola ohranjajo spol in sklanjatev samo v ednini, medtem ko se v dvojini in množini feminizirajo ali maskulinizirajo. Za obrobna narečja je značilno, da bolje ohranjajo dvojino samostalnikov ženskega spola, prav tako pa tudi bolje ohranjajo kategorijo srednjega spola (so torej po oblikoslovju bližje knjižni slovenščini).

Dvojinsko končnico *-i* (*dve okni*) srednjega spola (kot v knjižni slovenščini) tako ohranjajo narečja na zahodu in na skrajnem severovzhodu, tj. primorska in panonska narečja; v osrednjih narečjih (rovtarskih, gorenjskih, dolnjskih in delu štajerskih) so se samostalniki srednjega spola maskulinizirali (npr. *dva okna*), v vzhodnem delu štajerskih narečij pa feminizirali. Dvojinske oblike srednjega spola so se pluralizirale le v posameznih govorih na meji z Italijo in Hrvaško.

4 Dvojinske oblike glagolov

Glagolska dvojina je v slovenskih narečjih dobro ohranjena – izjema so nekatera jugozahodna primorska narečja (kot posledica vpliva čakavščine in italijanščine) ter južno- in severnobelokranjsko narečje (čakavski in kajkavski vplivi), kjer lahko tudi ob samostalniku v dvojini stoji glagol v množini. Kot posledica nemške kolonizacije se pluralizacija pojavi še v treh točkah baškega podnarečja rovtarske narečne skupine in v točki na meji baškega podnarečja in selškega narečja.

Ohranjeno dvojinsko obliko *-va* (*delava*) za moški in ženski spol imajo severozahodna koroška narečja (ziljsko in del rožanskega narečja), severozahodna primorska narečja (rezijansko in obsoško), del rovtarske narečne skupine (cerkljansko, črnovrško in poljansko narečje) ter večji del gorenjske narečne skupine. Namesto dvojinske končnice *-va* je po križanju te končnice z množinsko *-mo* in/ali edninsko *-m* nastala končnica *-ma* (*delama*, *grema*, *boma*), ki je značilna za celotno štajersko narečno skupino, pa tudi za večji del koroške, del primorske in zahodni del panonske narečne skupine.

Dvojinsko obliko na *-va* (*delava*) za moški spol in razlikovanje dvojinske oblike na *-ve/-vi* (*delave/delavi*) za ženski spol poznajo nekateri govori osrednjih narečij (tj. severni del notranjskih, nekaj horjulskih in zahodni del dolenskih) ter narečja na skrajnem severovzhodu: severovzhodni del prleškega in prekmursko narečje. Na novo se je tako razlikovanje pojavilo v mestni govorici Ljubljane in tudi v zapisani pogovorni ljubljansčini; primer:



V nekaterih narečjih se za dva moška uporablja dvojinska oblika (*delava* ali *delama*), ženske dvojinske oblike pa so izgubljene oz. izenačene z množinskimi (*delamo*). Razmerje *-va* : *-mo* pozna nekaj primorskih kraških in notranjskih govorov ter vzhodni del dolenskega narečja, vzhodnodolensko, vzhodnogorenjsko in zagorsko-trboveljsko podnarečje. Razmerje *-ma* : *-mo* je značilno za večino govorov štajerskega posavskega narečja, prodira pa tudi v južne bizeljske in severne vzhodnodolenske govore. Ločeno od tega področja se nahaja v dolenskih govorih na širšem ribniškem področju.

4.1 Primeri slengovske rabe glagolske dvojine

Mladi z vseh koncev slovenskega jezikovnega ozemlja radi pišejo v slengu, tako v šolskih glasilih kot v raznih (spletnih) dnevnikih.

Primer slenga osrednjega slovenskega prostora (Ljubljana in okolica):

*danes sva šli s pinx v najino sveto mesto ... knjižnico ... to je kraj kjer se **dobive** nekajkrat v tednu in **poklepetave** ... **vzameve** vse CDje in videokasete ... **delave** nemir ... kakorkoli že ... ne **počneve** nič pametnega ... no na koncu **odideve** z kupi knjig, videokaset, CDjev, DVDjev ... in seveda nama nikoli ni dovolj ... in se vedno znova **vrneve** ...³*

³ http://www.vijavaja.com/imenik/podrob_dnevnik.php?id=44865&k=90

Primer slenga vzhodnega slovenskega prostora (Murska Sobota in okolica):

*Maja se je prebudila ... Vrgla se je iz postelje in zakričala: »Ej Monika zbūdi se, **moreve** ite!«*

*Po par minutah vožnje se je obema v glavi pojavil velik vprašaj. Pogledali sta iz okna in zagledali hiše, travnike, gozd ... »Ki sploh **sve**?«*

*Maja: »Mije **sve se zgubile!**« Monika jo ubogo pogleda: »Ka pa zej? Ge **sve**?«*

*Maja: »Kej **greve** domov z 31?«⁴*

4.2 Primeri rabe glagolske dvojine v sodobnih medijih

Uporaba glagolske dvojine na spletnih straneh (v elektronski pošti, na raznih forumih, pri pogovorih v spletnih klepetalnicah itd.) lahko kaže tudi na mešanje knjižne in pogovorne rabe. Tako nekateri govorci sprašujejo o pravilni rabi kar jezikoslovce (npr. na spletnem mestu ŠUSS, ki ponuja odgovore na različna jezikovna vprašanja), npr.:

- *V zadregi sem pri naslednjem stavku: 'A **greva na pivo**' ali 'A **grema na pivo**'. Kdaj se uporablja eno in kdaj drugo?*
- *Ali je v pravilni slovenščini možno reči: Midve **greve** v mesto. Trdim, da ne, medtem ko prijatelji, ki so pred 30 leti dokončali Bežigrasjsko gimnazijo, trdijo obratno.*

Nekateri pa vprašanja postavijo na forume (kot npr. forum *Al' prav se piše ...?*), kjer na razna jezikovna vprašanja odgovarjajo tudi nejezikoslovci in tako dobijo še bolj pestre, ne pa tudi nujno pravilne odgovore. Primer:

- *Čisto sem zmedena!! Kako se pravilno reče za dvojino, ženski spol?? **GREVE?** ali **GREVA NAKUPOVAT??**⁵*
- *Jaz-ženska oseba rečem prijateljici: **POJDIVA / POJDIVE** sedaj! ??? Pa še to: Midve-2 ženski osebi: **GREVA / GREVE** od tod ... ??? **HVALA ZA POMOČ!**⁶*
- *Sprašujem se, kako so nekateri – v tem primeru nekatere – prišli skozi OŠ in SŠ in celo faks, ko pa govorijo in pišejo: midve greve, midve bove, midve sve počakale ipd. Grozljivka!!!⁷*

In odgovori nejezikoslovcev:

- *to je pogovorno v Prlerkiji in Prekmurju. Tudi ljubljansščina se pojavlja na javnem radiu in televiziji (Karoli, ...), pa so vseeno moderatorji leta.*
- *Jaz sem iz Borovnice in tam vse ženske tako govorijo (**midve grevi** ipd.).*
- *jst sm notranjka, pa živim v ljubljani pet let, in že celo življenje uporabljam »**midve greve**« pa tu »**vidve greste**«. se mi zdi, da ni nič narobe če je še kaj ženskega spola (nekako ženskega spola).. in ne vse moškega.. se vidi, da so slovnico pisali moški ...*
- *Imam prijateljico iz okolice Lenarta in tam govorijo »**midve greve**«.*

⁴ http://www.s-ssgtr.ms.edus.si/dokumenti/36/2/2008/EKO_POMLADNI_LIST08_284.pdf

⁵ <http://med.over.net/forum5/read.php?125,2541464>

⁶ <http://med.over.net/forum5/read.php?125,2543113,2543124>

⁷ <http://med.over.net/forum5/read.php?125,2545545>

- *No, to je narečnega izvora in sicer okolica mojih krajev (Ljutomer). Tukaj naši sosedi vedno kadar gresta, uporabljata obliko »A greme?«.*

5 Primerjava med samostalniško in glagolsko dvojino

Množina glagolskih oblik pri ženskem spolu v nasprotju z dvojino v moškem spolu prav tako potrjuje, da je pluralizacija bolj prodrla v ženski kot v moški spol (slabljenje dvojinskih oblik pri ženskem spolu zasledimo tako pri glagolih kot pri samostalnikih in pridevniki). Primer: severni del vzhodnodolenjskih govorov (Šentrupert, SLA 262 – *sina* (m. sp. dv.) : *hčere* (ž. sp. dv. = mn.), *delama, delata* (m. sp., 1. + 2. os. dv.) : *delamo, delate* (ž. sp., 1. + 2. os. dv. = mn.)). V narečjih, ki poznajo v glagolski dvojini razlikovanje po spolu, je tudi v drugih besednih vrstah dvojina zelo trdna kategorija; tako npr. v severnem delu notranjskega narečja (Ajdovščina, SLA 129 – *delava* : *delavi; sinova, hčeri, okni*).

Nekatera narečja ohranjajo dvojino pri samostalnikih (imenovalnik/tožilnik), pri glagolih pa je dvojino nadomestila množina. Primera:

- briško narečje (Kojško, SLA 86) – *Sa bli* (mn.) v *adni vas dva buyata kmeta* (dv.);
- istrsko narečje (Korte, SLA 121) – *se pasejo* (mn.) *dve kravi* (dv.).

Obratno stanje, ko so se samostalniki ženskega spola pluralizirali, pri glagolih pa je dvojina ohranjena, najdemo v zgornje- in srednjesavinjskem narečju. Primer:

- srednjesavinjsko narečje (Ložnica pri Žalcu, SLA 324) – *dve krave* (mn.) *se paseta* (dv.).

6 Statistični podatki o dvojini

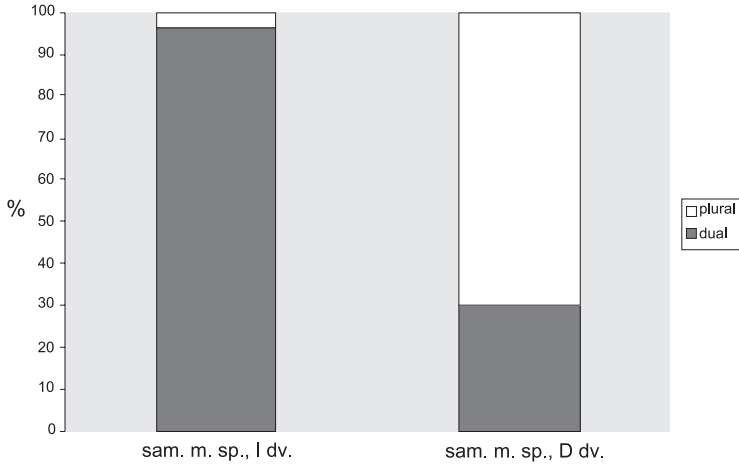
6.1 Statistični podatki o dvojini samostalnikov

Samostalnik moškega spola, *o*-deblo, imenovalnik dvojine:

Oblika	Število	Št. primerov	%	Dvojina %
<i>brata</i>	dv.	265	96	96
<i>bratje</i>	mn.	10	4	

Samostalnik moškega spola, *o*-deblo, dajalnik dvojine:

Oblika	Število	Št. primerov	%	Dvojina %
<i>bratoma</i>	dv.	83	30	30
<i>bratom</i>	mn.	192	70	

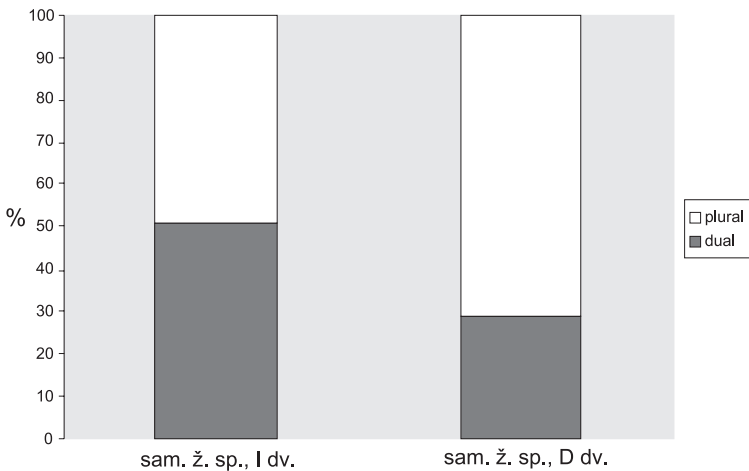


Samostalnik ženskega spola, *a*-deblo, imenovalnik dvojine:

Oblika	Število	Št. primerov	%	Dvojina %
<i>kravi</i>	dv.	165,5	51	51
<i>krave</i>	mn.	158,5	49	

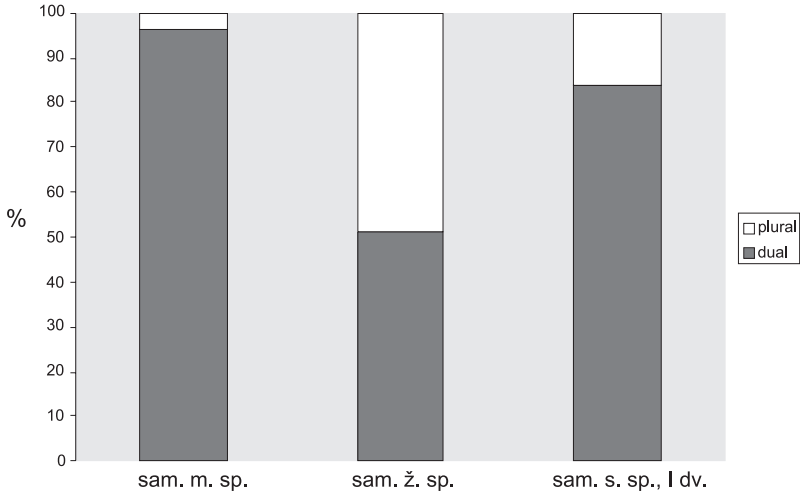
Samostalnik ženskega spola, *a*-deblo, dajalnik dvojine:

Oblika	Število	Št. primerov	%	Dvojina %
<i>kravama</i>	dv.	85	29	29
<i>kravam</i>	mn.	210	71	



Samostalniki srednjega spola, *o*-debla, imenovalnik dvojine:

Oblika	Število	Št. primerov	%	Dvojina %
<i>okni</i>	s./ž. sp. dv.	101	43	84
<i>okna</i>	m. sp. dv.	98	41	
<i>okna</i>	s. sp. mn.	15	6	
<i>okne</i>	ž. sp. mn.	23	10	



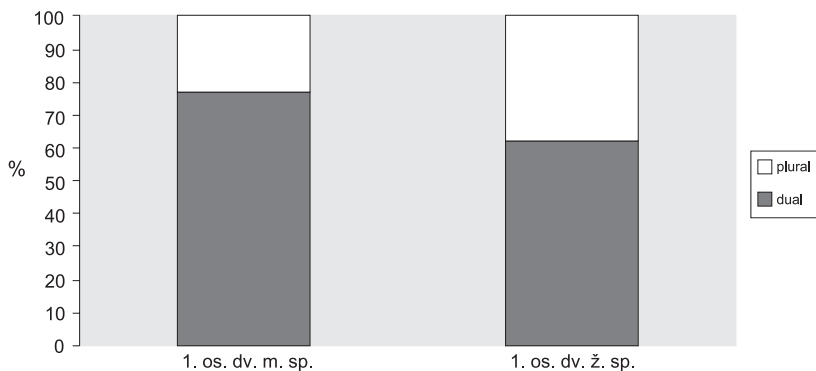
6.2 Statistični podatki o dvojnini glagolov

Glagol moškega spola, 1. oseba dvojine, sedanjik:

Oblika	Število	Št. primerov	%	Dvojina %
<i>delava</i>	dv.	148	42	77
<i>delama</i>	dv.	118	33	
<i>delamo</i>	mn.	88	23	

Glagol ženskega spola, 1. oseba dvojine, sedanjik:

Oblika	Število	Št. primerov	%	Dvojina %
<i>delava</i>	dv.	132	37	62
<i>delama</i>	dv.	88	25	
<i>delamo</i>	mn.	134	38	

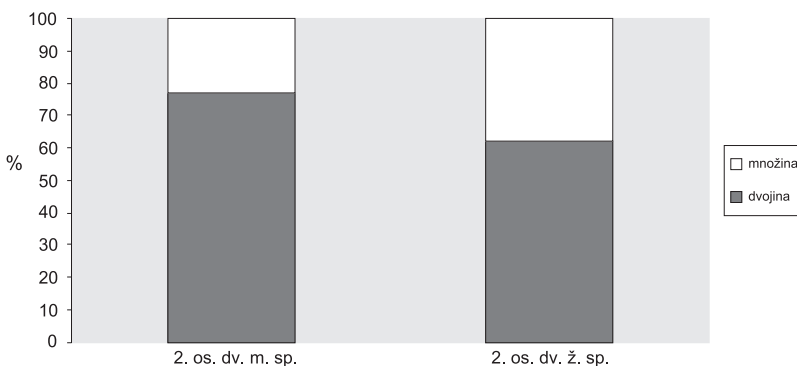


Glagol moškega spola, 2. oseba dvojine, sedanjik:

Oblika	Število	Št. primerov	%	Dvojina (%)
<i>delata</i>	dv.	284	80	80
<i>delate</i>	mn.	70	20	

Glagol ženskega spola, 2. oseba dvojine, sedanjik:

Oblika	Število	Št. primerov	%	Dvojina (%)
<i>delata</i>	dv.	226	64	64
<i>delate</i>	mn.	128	36	



7 Vzorec izgubljanja dvojine

Dvojina se je izgubljala po etapah, kar je ugotavljal že Tesnière (1925a: 424):

- po sklonih: najprej se izgubi mestnik, sledijo mu roditelj, dajalnik, orodnik, nazadnje pa imenovalnik oz. tožilnik;

- po spolih: dvojina najprej izgine v ženskem spolu, nato v srednjem in nazadnje v moškem spolu;
- po besednih vrstah: dvojina izgine najprej pri pridevnikih in nato pri kazalnih zaimkih (tj. ujemalnih besednih vrstah), kasneje pa pri samostalnikih, števnikih *dva* in *dve* ter osebnih zaimkih.

8 Sklepne ugotovitve

Narečja poznajo v primerjavi s slovenskim knjižnim jezikom več sovpadanja dvojinskih oblik z množinskimi, še zlasti v stranskih sklonih in v vseh oblikah ženskega spola.

V narečjih je dvojina najbolj trdna pri samostalnikih moškega spola, manj pri samostalnikih srednjega spola, medtem ko so samostalniki ženskega spola najbolj dovzetni za prodiranje množine. Posledično tudi samostalniki srednjega spola, ki so se feminizirali, na videz kažejo manj dvojine kot samostalniki, ki so se maskulinizirali; npr. *dva okna* (m. sp. dv.) : *dve okne* (ž. sp. dv. = mn.).

Na splošno lahko rečemo, da so oblike samostalnikov moškega spola bolje ohranjene kot oblike samostalnikov ženskega spola in tudi bolje ohranjene kot dvojinske glagolske oblike.

Dvojinske oblike nadomeščajo z množinskimi zlasti narečja na jugozahodu in skrajnem jugovzhodu.

Vzroki za pluralizacijo so lahko posledica stika s tujimi, zlasti sosednjimi jeziki, ki dvojine ne poznajo (stik z italijanskim in hrvaškim jezikom: nadiško, briško, kraško in istrsko narečje na jugozahodu in južno- in severnobelokranjsko narečje na jugovzhodu), ali pa so posledica kolonizacije (npr. baški govor v osrednjem prostoru).

Primerjanje sodobnega stanja s Tesnièrevimi podatki kažejo, da se zemljepisni obseg rabe dvojinskih oblik do danes ni bistveno zmanjšal. Dvojina je v večini slovenskih narečij še vedno produktivna in živa kategorija, ki ni zgolj zgodovinski ostanek, ampak skozi čas doživlja spremembe in inovacije tako v oblikah kot v rabi.

LITERATURA

Aleksandar BELIĆ, 1932: *O dvojini u slovenskim jezicima*. Beograd: Srpska kraljevska akademija.

Helmut FASSKE, 1968: *Sorbischer Sprachatlas 2: Viehwirtschaftliche Terminologie*. Bautzen: VEB Domowina Verlag.

Tjaša JAKOP, 2001: *Oblikoslovje Ložnice pri Žalcu*. Magistrsko delo, Ljubljana.

—, 2008a: *Dvojina v slovenskih narečjih*. *Linguistica et philologica*, 21. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

– –, 2008b: *The Dual in Slovene Dialects*. Diversitas Linguarum, 18. Bochum: N. Brockmayer.

Tine LOGAR, 1996: Praslovanska *a*-sklanjatev v slovenskih narečjih. V: Tine Logar, *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU, 351–356.

Donald MACAULAY, 1992: *The Celtic languages*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lucien TESNIÈRE, 1925a: *Les formes du duel en slovène*. Paris: Librairie Ancienne Honoré Champion.

– –, 1925b: *Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène*. Paris: Librairie Ancienne Honoré Champion.

Mike UNGER, 1998: *Studien zum Dual. Eine Darstellung am niedersorbischen Neuen Testament des Miklawuš Jakobica (1548)*. München: Otto Sagner.

ŠUSS – Odgovori na jezikovna vprašanja. Dostopno na: <http://www2.arnes.si/~lmarus/suss/arhiv/suss-arhiv-000102.html> (1. 9. 2009) in <http://www2.arnes.si/~lmarus/suss/arhiv/suss-arhiv-000101.html> (1. 9. 2009).

Forum *Al' prav se piše ...?*

Dostopno na: <http://med.over.net/forum5/read.php?125,2541464> (1. 9. 2009), <http://med.over.net/forum5/read.php?125,2543113,2543124> (1. 9. 2009) in <http://med.over.net/forum5/read.php?125,2545545> (1. 9. 2009).

Forum *Vijavaja*. Dostopno na: http://www.vijavaja.com/imenik/podrob_dnevnik.php?id=44865&k=90 (1. 9. 2009).

Eko – pomladni list (maj 2008): *Izgubljeni v Espooju*. Dostopno na: http://www.s-sgtr.ms.edus.si/dokumenti/36/2/2008/EKO_POMLADNI_LIST08_284.pdf (1. 9. 2009).

DUAL AND PLURALISED FORMS IN SLOVENE DIALECTS

The linguistic category of the dual has disappeared from almost all Indo-European languages, having largely been subsumed into the plural. The only Indo-European languages in which it has been retained are Slovene, Upper and Lower Sorbian, and Kashubian, but remnants of it can be found in all Slavic languages.

The dual is one of the most interesting areas of difference (and similarity) between the various codes of Slovene. It is a mandatory element of Contemporary Standard Slovene, the language used in literature and in official writings and speech, and also appears in the majority of Slovene dialects to varying degrees. The dual is used for all inflected word types (nouns, pronouns, adjectives and verbs), in all cases (the genitive and locative plural and dual forms have the same endings) and in all grammatical persons. In colloquial Slovene, which is by and large the spoken language of Ljubljana, the dual is still used for masculine nouns, while dual forms for feminine nouns have been replaced by the plural, i.e. *dva brata* 'two brothers' (masc. du.), *dve sestre* 'two sisters' (fem. du./pl.).

In 2008 two books on *Dual in Slovene Dialects* by the author of this article were published: one in Slovene and one in English. Slovene version has been published in Ljubljana, the English one in Bochum, Germany. The geographical extent of dual use in these two books is presented on linguistic maps which show the geographical distribution of the dual in the dialects of the Slovene language (where or in which dialects a certain form is to be found). The dialect material for dual forms has been collected from the *Slovene Linguistic Atlas* (SLA). On each map, different morphemes are marked with different symbols. Forms are presented in sequence from well preserved to gradually disappearing (gradual replacement with plural forms), pointing out the differences between the dual system employed in Contemporary Standard Slovene and the various forms that appear in Slovene dialects.

Some Slovene dialects are witnessing a gradual disappearance of the dual and its replacement by plural forms. Dual forms have been most consistently preserved in masculine nouns. They are slightly less well-preserved in neuter nouns, mainly in the extreme east but also in the extreme west. Feminine nouns tend most towards pluralisation (*dve hčere* instead of *dve hčeri*). The dual is therefore less well-preserved in neuter nouns than in masculine nouns, but better preserved in neuter nouns than in feminine nouns. The nominal dual is less well-preserved in oblique cases. A considerable number of dialects use dual forms in the nominative/accusative only, with the plural having replaced the dual in all other cases.

Many linguists – Lucien Tesnière among them – have predicted that the dual will sooner or later disappear, or at least become optional, and be replaced by the plural. However, despite the fact that Tesnière's material was collected in the 1920s, comparisons with more recent data show that the geographical extent of dual use has, in the main, not shrunk. As a linguistic category of number, the dual has disappeared completely only in a small area of Slovene linguistic territory (chiefly in the south-west and the extreme south-east), while the Slovene dialects outside these areas have preserved it, albeit to varying degrees. It looks as if the dual will not disappear as rapidly as predicted, if it disappears at all.
